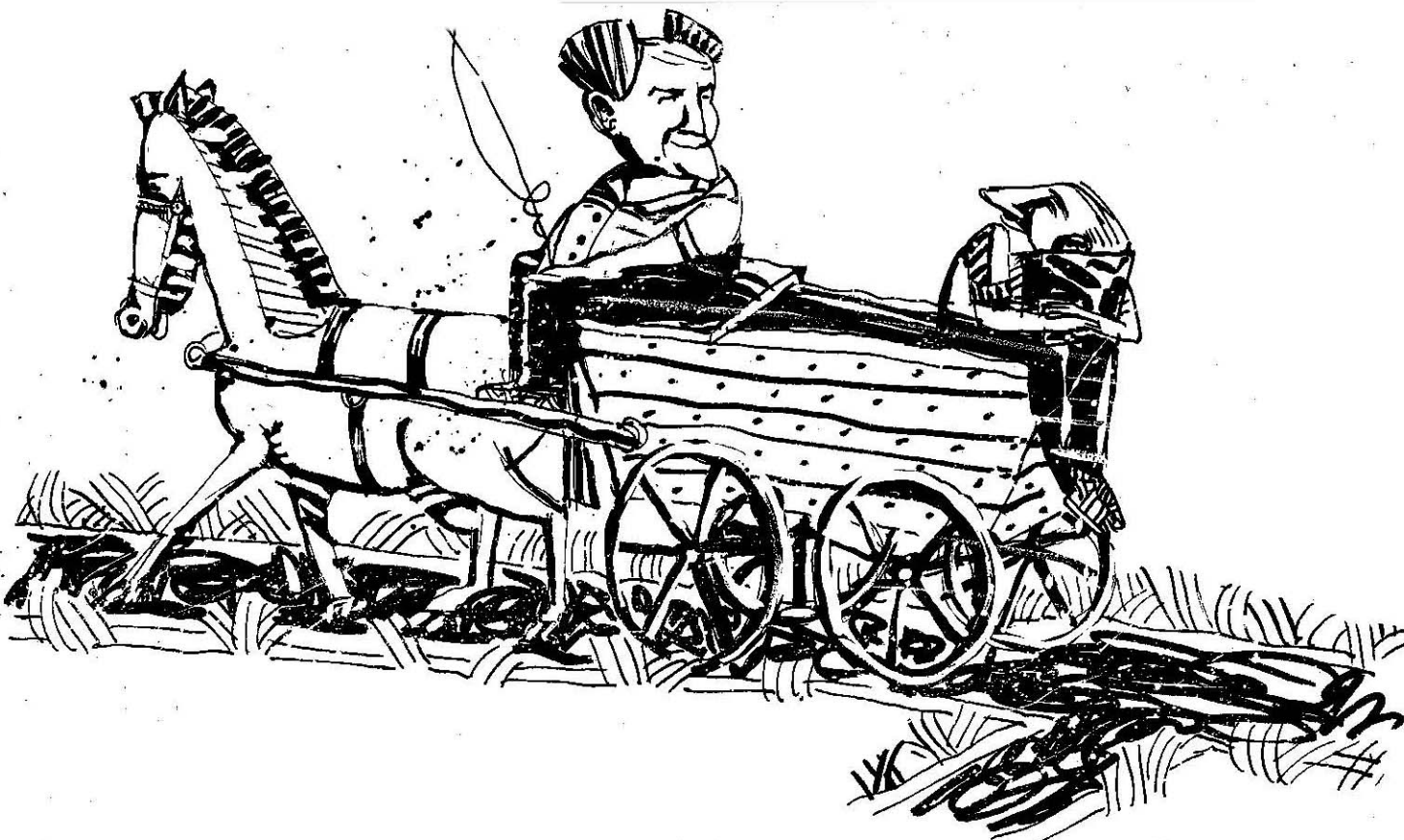

נצחוננו של החבר מ"ח

האומנם ייתכן שכל-כך הרבה היה משתנה אילו מפ"ם הצטרפה לממשלה ב-1949 במקום שש שנים מאוחר יותר?

לכלים רבים? והאם אפשר להניח שאילו נבחרה או ממשלה בהנהגת מפ"ם היא היתה מלאימה מגורים רחבים של הסקטור הפרטי; מטילה הגבלות על יבוא הון פרטי ומתירה למפא"י להקים ארגון צבאי כפוף למרותה המפלגתית? כל אלה ספקולציות היסטוריות; ואילו עניינו בהיסטוריה כפי שהיתה, ללא דעות קדומות וללא מטא-היסטוריה.

אפשר להניח שהרכבה מתהליכי-היסוד לא היו מושפעים מההרכב הקואליציוני של ממש"ל ישראל הראשונה. ייתכן שהמכנה הבסיסי, מבנה-העומק של החברה הישראלית לא היה משתנה מאוד לולא הצטרפה מפ"ם לממשלת בן-גוריון. אין להפריז בהערכת תפקידה של האידאולוגיה בעיצוב חברה בשלבים המת-קדמים יותר של תולדותיה (בניגוד לשלבים התחיליים שלה). עם זאת אפשר להניח כי להרכבה החלטות והכרעות שקבעו כמה היבטים בתולדות המדינה, היו פנים אחרות אילו כך היה.

חזור לפברואר 1949. פרשת פירוק הפלמ"ח העכירה את היחסים בין מפא"י למפ"ם, כמעט ללא תקנה. פירוק הפלמ"ח נתפס כפירוק המחסום העוצר את הפאשיזם, כהידרדרות צה"ל לצבא מקצועי בפיקוח מפלגת השלטון, כפגיעה בערך החלוציות וההתיישבות; במלים אחרות, מפ"ם ראתה בפירוק הפלמ"ח מכה ל"ארץ ישראל העובדת", וכזונה להמיר את ערכיה במנגנון המפלגה, בצבא מקצועי חסר ערכים, בטכנוקרטיה ובדיקטטורה של בן-גוריון. 1948, שנת הקמת המדינה, הצטיירה לא כהישג היסטורי וקראשית הגאולה אלא כ"Fin de siècle". כיצד אפשר להסביר את המהפך במפ"ם? אולי ראוי להחיל עליו את מה שסיפר הרצל על עצמו במכתב ממאי 1885. הרצל סיפר שהוא התחיל לכתוב סיפור, ולבסוף יצאה מזה החוברת "מדינת היהודים", ו"דבר זה הוא כחידה בעיני, אף שקרה בשבועות האחרונים; זה אירע בלא שידועים".

נציגי מפ"ם למשא-המתן הקואליציוני נפגשו עם בן-גוריון פעמיים בתחילת פברואר. לאחר הפגישה השניה נתכנסו החברים להתייעצות בקיבוץ מ"ה, כדי לגבש הצעת החלטה שתובא למועצת-המפלגה, האמורה להתכנס בהקדם. היה זה הגיוני אילו החליטו

המהפך הדראמטי שהתחולל במועצת מפ"ם בפברואר 1949 היה ראוי לכינוי שהוצמד לו מיד: נקודת-מפנה בהיסטוריה הפוליטית של מדינת ישראל. לאחר ויכוח סוער וברוב קולות, התקבלה ההכרעה, שלוחתה בפרישה נועמת של האגף השמאלי: מפ"ם תצטרף לממשלה שתקום בקרוב בראשותו של דוד בן-גוריון. היתה זאת תוצאת תפנית חדה באידאולוגיה המפ"מית. מהלך העניינים היה שונה בשנים שלאחר-כך אלמלא נטשה מפ"ם כבר אז את האוריינטציה הפרו-סובייטית ואת הוולונטריזם האוטופי שלה ואלמלא היתה לשותפה באחריות ובהנהגת המדינה.

יהיו כמובן היסטוריונים שיטענו כי בהצטרפותה הדראמטית לממשלתו היקשתה מפ"ם על בן-גוריון, שהרי בן-גוריון היה יכול להקים ממשלה בלעדית וקואליציה עם הרחיים ועם הציונים הכלליים היתה פוטרת את מפא"י מה"סוס הטריאני האדום". היסטוריונים אחרים, המייצגים את השקפת העולם השמאלנית, גור-סים שבגירתה המפתיעה של מפ"ם בעקרונותיה העניקה הכשר ל"ממלכתיות הבן-גוריונית" ול-שלטונה של מפלגת המנגנון, ושכך הוחמצה הזדמנות פז של ישראל להשתלב ב"עולם המ-הפכה" ולכונן חברה סוציאליסטית-שיוויונית. זה-הרהרי ניסיון לתאר התפתחות על-פי הדי-מיון הלא-כל-כך פרוץ.

מפ"ם הצטרפה לממשלת בן-גוריון. הצטר-פותה אולי לא שינתה את מהלך המאורעות, ואולי מהלך זה לא היה אחר גם לולא הצטרפה. אילוצים כבדים הכתיבו את התנהגותה של מדינת ישראל הצעירה: העליה ההמונית, מאמצי הפיתוח שהיקפו היה חסר תקדים, הצורך ביבוא הון, הקמת המערכת הביטחונית. כל ממשלה — תהיה האידאולוגיה שלה אשר תהיה — ודאי היתה פועלת בתנאים אלה כפי שפעלה ממשלת בן-גוריון. האם יעלה על הדעת, למשל, שאילו קמה ב-1949 ממשלה בהנהגת "חרות" היא היתה מכריזה מלחמה כדי להשתלט על כל ארץ-ישראל המערבית, מבטלת את הסתדרות העובדים ומפרקת אותה מנכסיה, פועלת למען ליברליזציה של המשק ומגבילה את התערבות המדינה בתחומים חברתיים וכ-

יעקב שביט, פרופסור-חבר בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל-אביב

ופרס — שולטים במערכת הביטחון ומנהלים הרפתקאות צבאיות וביטחוניות מאחורי גבו של בן-גוריון.

נתאר לעצמנו שבעוד חמש או עשר שנים יקום מנהיג חדש בברית-המועצות שיחשוף את עיוותי המשטר הסטאליניסטי, אמר מ"ח. הרי אז נימצא מושפלים ועלובי-נפש ולא נדע מה לומר לדור הצעיר שלנו. ייווצר חלל ריק, אי-דיאלוגי ונפשי, שיתמלא באידאולוגיות זרות, ברדיפת מותרות, בהתפרקות מערכים מסובכת. ב"ג הוא מנהיג עייף, בוודאי יפרוש בעוד שנתיים-שלוש. אם נהיה בפנים תהיה השפעתו על תנועת העבודה גדולה בהרבה. אם ניוותר בחוץ יתחזקו האופורטוניסטים והטכנוקראטים. עשינו דברים גדולים, ופה ושם עשינו טעויות. אם לא נחליט על דרך חדשה נעשה את טעותנו הגדולה ביותר, וההיסטוריה לא תסלח לנו.

תוצאות הפגישה הסגורה ההיא והשפעתה על ההצבעה במועצת מפ"ם, שהתכנסה אותו חודש, ידועות היטב. החבר מ"ח חגג את ניצחונו, והמערכת הפוליטית הישראלית הודיעה מקצה ועד קצה, אולי גם בן-גוריון הופתע, שכן לא ציפה לתפנית כזאת, שלא היתה טאקטית בלבד. במאמר שפרסם ב"דבר", בחד-תימת ס.ש. יריב, שיבח בן-גוריון את ההחלטה ותיארה כמעשה של "שיבת בנים לגבולם".

מפ"ם קיבלה ארבעה תיקים בממשלה החד-שה, ובקואליציה היה רוב ברור לש"י מפא"י ומפ"ם. כשפרש בן-גוריון לשדה-בוקר, קיבל את תיק שר הביטחון לא לבן אלא ג"י. האלוף דיין פרש מצה"ל במחאה, מפני שלא מונה לרמטכ"ל כפי שהובטח לו. פרס, מנכ"ל משרד הביטחון, הועבר לתפקיד אחר. שר הביטחון החדש הורה לפרק את היחידה המיוחדת של אמ"ן במצרים, שעל קיומה ויעדיה נודע לו בשבוע כניסתו לתפקיד. בישיבת הממשלה מ-5

הוא הפך את המדינה למכשיר בהגשמת הסור-ציאלים. וולונטריזם מסוגל אולי למלא משימות מוגבלות, אבל רק למדינה יש כוח לעצב מסדר עד טפחות. העברת התפקידים לידי המדינה אין פירושה הפקעת הרוח החלוצית.

אדרבא, אם אנשי התנועה יאיישו את עמדות המפתח, הן יערו לחוכן מרוח התנועה ומערכה. מי שאומר כי המדינה אינה יכולה לחנך ואינה יכולה לבצע, אינו יודע מה הוא סח. נניח שהרוב בכנסת היה של מפ"ם, האם לא היינו מתחילים ללא היסוס לבנות חברה שיוויונית? העליה מבשרת שעומדת לקום כאן חברה המונית, ובחברה המונית כזאת עלולה התנועה הקיבוצית להיבלע ולהישטף. התלהבות ומסירות ושאר ערכים טובים שעליהם התחנכנו וחונכנו לא יעילו עכשיו. מי שאינו מבין את הסיטואציה החדשה דינו שידחק הצידה, מלא מרירות, רדוף נוסטאלגיה, בוכה על החלב שנשטף.

מ"ח הביא לדוגמא את החינוך. נכון, בן-גוריון עשוי לתבוע את ביטול "זרם העובדים", ואין להתנגד לכך; לעומת זאת יש לתבוע ששר החינוך יהיה איש מפ"ם שיוכל לעצב את החינוך הממלכתי כולו ברוח ערכי תנועת העבודה. נתאר לעצמנו שמשרד החינוך יפול חלילה בידי הרחיים. הם יטפסו לתוכו, בדרכי נועם חלקלקות, קלריקליזם במסווה של רליגיוזיות ו"מורשת אבות". שר חינוך מפ"מי יהפוך את החינוך הממלכתי לחינוך ערכי. אם אין אמונה בכך הרי שחינוך תנועתי פירושו חינוך אליטארי, של כת מצומצמת וחסרת השפעה. עלינו להיזהר שדיבורינו על וולונטריזם לא יתפרשו בעתיד הלא-רחוק כניסיון להגן על אינטרסים משוריי-נים. אם במשרד הביטחון יהיה סגן שר מפ"ם, ואם רוב אלוףי צה"ל יהיו נוטים לערכינו, יהיו פני צה"ל אחרים. השאלה איננה אם בן-גוריון יתן לנו את מבוקשנו. אם נהיה בפנים, נקבל; אם נלך החוצה, לא נקבל, ובבוקר אחד נראה את האוחרים בסינור של בן-גוריון — דיין

פקרת חזית השמאל. בידי קבוצות קיקיוניות בעלות מנטאליות אוטופיסטית וניהיליסטית, נכון, יש סיבות טובות לחשוד בנאמנותו של בן-גוריון לחזון הסוציאליסטי בעבר, בהווה ובעתיד. נכון, התנהגותו כעניין הפלמ"ח הותירה משקע כבד. אבל גם אנחנו (דהיינו מפ"ם) טעינו בהתנגדותנו לחלוקה, ואנחנו טועים בריצתנו בעניינים עצומות לאפלת האוריינטציה הפרו-סובייטית.

כאן פרצה הסערה. פני החבר ס"מ האדמו והוא עזב את החדר בטרקיד-דלת. לרגעים היה נראה שהתייעצות מכרעת זאת עומדת להתפוצץ. כשניתן לחבר מ"ח להמשיך בדבריו, הפנה אותם לכתובתו של העוזב: ס"מ סבור שבעוד זמן קצר יושלך בן-גוריון אל גל הג'וטאות של ההיסטוריה; הוא, מ"ח, אינו מאמין בכך. בן-גוריון יישאר מנהיג המדינה. ריית-המועצות לעולם לא תראה בנו בנים חוקיים ושוויוניות של המחנה הסוציאליסטי. אם החבר ס"מ מייתל ליום שבו יגיע לכאן הצבא האדום, אינני יכול להצטרף לחלומו זה. ונניח, שכן-גוריון מעדיף שותפים נוחים, למה להקל עליו? על מפ"ם להיות שותפה מלאה בעיצוב פני החברה החדשה בתקופת עיצובה. לפני שיהיה מאוחר מדי, אסור לה לשנות במעין-בורוכוביזם חדש, אסור לה להניח לבורגנות ולבן-גוריון להקים את החברה בתקווה לתפוס אחר-כך את השלטון ולבנות חברה חדשה. עליה להשתתף בבנייתה, למן היום הראשון.

עתה עבר מ"ח לניתוח של סוגיית ה"וולר-נטריזם" מול "המדינה". תנועות הנוער אינן יכולות להתמודד עם המציאות החדשה. אפילו הפלמ"ח אינו יכול להתמודד איתה. הדיבורים על וולונטריזם הם נוסטאלגיה רומנטית יפה, אך המציאות אכזרית ואינה סובלת נוסטאלגיה. בלי המסגרת הממלכתית והכלים הממלכתיים אי-אפשר לעשות דבר. הפחד מפני "מדינה" הוא אבסורדי. לנין לא פחד מפני "מדינה".

חברים אלה להמליץ על אי-הצטרפות ועל "מאבק באופוזיציה". מה שהתחולל בפגישה הלילית החשאית ההיא הדהים גם את משתתפיה. על כך אפשר ללמוד מעדויות מהזמן ההוא ומעדויות מאוחרות. "קפיצת דרך היסטורית", או ההקרה הקולקטיבית, הדהימה את הפרשנים.

בגלל חשיבותה המיוחדת במינה ראוי לתאר את פרטי ההתכנסות ההיא. החבר ב"א דיווח על השיחה האחרונה עם בן-גוריון: בן-גוריון נראה קצרות-רוח וסירב להיכנס לה-תדיינות אידאולוגית. אין ספק שהוא מעדיף קואליציה רפורמיסטית-קלריקלית שתקרוך לצלילי חלילו של האימפריאליזם הקפיט-ליסטי ותצטרף למחנה האינטרונציה נגד מנהיגת הסוציאליזם.

אמנם בן-גוריון אמר לו ולק"ד ש"בעתיד נקים משטר סוציאליסטי" אבל הוא גם הצהיר ש"קיבוץ-גלילות קודם לסוציאליזם". במלים אחרות: בן-גוריון אינו מאמין שהסור-ציאלים הוא הדרך הנכונה לקיבוץ-גלילות, ואינו מאמין שיתכן קיבוץ-גלילות סוציא-ליסטי. לפנינו איפוא המשך דרכו הריאקצ-יונית של מנהיג מפא"י, שטבע את הסיסמא "מעמד לעם", חתם על הסכם עם המנהיג הרוויזיוניסטי המשוקץ ופירק את הפלמ"ח. בן-גוריון לא היה סוציאליסט אמיתי מעולם. הצטרפותו לממשלתו משמעה מתן הכשר לרפורמיזם אופורטוניסטי מן הסוג הידוע. התרשמות הנציג השני של מפ"ם במשא-ומתן הקואליציוני היתה דומה לשל קודמו, אף כי פחות קיצונית. גם הוא סבר שבן-גוריון מעדיף שותפים נוחים וחסרי-תביעות — "המזרחי", "הפועל המזרחי" או אפילו "הציונים הכלליים" — על-פני שותפים בע-לי זכויות היסטוריות והשקפת-עולם מוצקה. מפני אלה הוא חושש. יש לשקול, "אולי הישיבה באופוזיציה תפיל לחיקו של בן-גוריון זכויות שאינן מגיעות לו, וכך יזוהה הניצחון במלחמה איתו ועם מפלגתו, ומפ"ם תלך למדבר ותשב בו עם "חרות".

שלב ההוא התערב החבר מ"ח בחילופי-הדברים, והודיע שהוא מוכן גם בשמו של החבר ח"מ, אחרי שניהל איתו שיחה ארוכה "מנפש אל נפש". אולי דבריו יפתיעו: הרי הוא ידוע כאדם רציונאלי, שרגליו על הקרקע. הוא בא לתבוע חשבון-נפש, ואפילו היטהרות. היה "אפשר לשמוע היטב את צירף הציפורים מהאילנות שבסמך לחלון החדר", העיד אחד המשתתפים בפגישה.

החבר מ"ח אמר שאחרי התלבטויות ארוכות הגיע למסקנה: אי-הצטרפות לממשלה תהיה טעות היסטורית חמורה, תגרסן אסון למדינת ישראל, תוביל, בסופו של דבר, לפילוג הקיבוץ המאוחד, תתגלגל לפילוג מפ"ם ותסתיים בה-

במאוס 1954 אמר השר שהוא מזועזע מהרעידות ההרפתקניות המרחפים במערכת הביטחון, כקשר לשאלה אם ואיך לנסות למנוע מהבריטים לפנות את התעלה. הוא גם אמר שפירוק היחידה במצרים עשוי למנוע מישראל הסתבכות בפרשה אומללה, שסופה מי ישרונו.

בן-גוריון לא קיבל את תביעת שרי מפ"ם לזיום חקיקה שתפריד את הדת מהמדינה. הוא סבר שצד מרחיק-לכת כזה עלול לרחוף את רוב הציבור הדתי לזרועות אגודת-ישראל או אפילו לזרועות נטורי-קרתא. לעומת זאת הוכרז על חופש התארגנות דתית, שפירושו מתן זכויות שוות בפני החוק גם לזרמים אחרים ביהדות, או כמלים אחרות, הכרה בזכותם של רבנים קונסרוטיביים ורפורמים לערוך חופה וקידושין, לגייר וכד'. משבר קואליציוני התפתח בעקבות החוק הזה, המפלגות הדתיות פרשו מהקואליציה, אבל חזרו אליה אחרי הבחירות לכנסת השנייה.

ויכוח נוקב התנהל בשאלת קליטת העלייה. בתחילה טענו שרי מפ"ם שרק בדרך ההתיישבות הקלאסית אפשר לבנות את הארץ, אך עד-מהרה הבינו כי מה שהיה נכון לתקופת המנדט, איננו נכון לשנות החמישים. ראשית, אי-אפשר להקיף את התיישבותם של העולים עד שיעברו תקופת הכשרה. שנית, אי-אפשר לכפות על העולים צורת התיישבות שאינה מתאימה להם ושאינם רוצים בה. אי-אפשר לדבר על חשיבות "הרוח העצמית" וגם לכפות על הזולת צורת חיים שאינה רצויה לו. לפיכך הוסכם שצורת ההתיישבות הנאותה ביותר היא מושבי עולים. כתוצאה מהחלטה זו הוקמו מאתיים שמונים ושניים מושבי עולים כעשור ההוא. התנועה הקיבוצית החליטה שכל קיבוץ ותיק ומבוסס יפריש 10 אחוזים מחבריו לעזרה למושבי העולים (ואחר-כך למעברות); חברי הקיבוצים יחזו במושבים החדשים, יתפקדו כמדריכים מקצועיים וגם ישתדלו להשריש את ערכי העבודה באוכלוסיה החדשה. העיקר, נאמר בתחילת מועצת הקיבוץ המשותף (איחוד התנועה הקיבוצית יצא אל הפועל בסוף שנת 1952) שהקיבוצים לא יסתגרו, ושלא תיפער תהום בינם ובין העלייה החדשה. לא כמיסיונרים נבוא אליה, אלא כמדריכים אחים.

מועצת הקיבוץ המשותף גם ביטלה את התנגדותה לעבודה שכירה, וניסחה תקנון של הנהלה משותפת ושיתוף השכירים ברווחים. במשך חמש שנים הוקמו עשרות מפעלים משותפים לקיבוצים ולעיריות הפיתוח, והתיבססה מערכת משותפת של פעילות חינוכית ותרבותית.

כאן פרצה הסערה. פני החבר ס"מ האדימו והוא עזב את החדר בטריקת דלת. לרגעים היה נראה שההתייעצות המכרעת עומדת להתפוצץ

בגרמניה, לעומת גרמניה המזרחית, המתנערות מאחריות מקבלת גרמניה המערבית על עצמה את האחריות ההיסטורית לפשעי הנאצים. בא-סיפות חברים בקיבוצים אמרו שרי מפ"ם כי לא ייתכן שמפ"ם תהיה כחזית אחידה אחת עם "חרות" ומנהיגה ותשתתף בהיסטוריה שלהם. כתנועה בונה, ולא תנועה עקרה ממעש, מכירה מפ"ם בחשיבות המשאבים הכספיים לפיתוח הארץ, אולם היא תובעת שכספי השילומים יושקעו אך ורק בביטוס התשתית הכלכלית, המדעית והטכנולוגית של מדינת ישראל. יש להיזהר שכספים אלה לא יזרזו תהליכים שיביאו לפערים חברתיים בישראל.

בגלל ההחלטה להפנות חלק ניכר מכספי השילומים למשק ההסתדרותי העלו "חרות" והציונים הכלליים בכנסת הצעת אי אמון בממשלה והשמיצו ועדות-שבר על הלאמת כספי העם היהודי לטובת הסקטור הפועלי-מפלגתי, אבל הממשלה היתה נחושה בהחלטה: כספי השילומים יועדו לפיתוחו של המשק הציבורי. בשיתוף עם ההסתדרות נוסחה חוקה של שיתוף עובדים בהנהלות המפעלים וברווחיהם. הודות לחוקה זו היו יחסי העבודה תקינים, והייצור והפריץ עלו.

כשהתפוצצה "פרשת פראג", בנובמבר 1952, דחתה מפ"ם כשאט-נפש את ההאשמות וההשמצות נגד הציונות ומדינת ישראל, והוקיעה את השיסיון האנטישמי שבא מפראג וממוסקווא. לימים ציינו ההיסטוריונים של הקומוניזם שמפ"ם היתה המפלגה הראשונה אשר העזה לקרוע את המסווה מעל הסטאליניזם וגורריו, ובכך הקדימה בכשלוש שנים את ההתפכחות של המערב מן הקומוניזם בדיוקנו הסטאליניסטי, ואולי גם תרמה להתפכחות הזאת.

הישג החשוב ביותר של "הקואליציה הפועל-לית" היה, מפרספקטיבה היסטורית, המכניזם שמנע את החרפת החלוקה הבלתי-שיוויונית של התגמולים ואת התהוות "המעמד החדש" של "צווארון לבן". חוק שכר המינימום מנע את תופעת "העבודה הזולה", וכך לא קם מעמד-פועלים חדש. המועסק תמורת שכר נמוך גם במשק הציבורי והממשלתי. הפניית המשאבים לעיריות הפיתוח ולעידוד הדור הצעיר של העלייה החדשה לרכוש השכלה חיונית ומקצועית, ההשקעה באמצעי הייצור במושבי העולים ופעולות אחרות מנעו מגמות שאפשר לראות אותן בארצות אחרות. טושטשה הזהות בין הריבוד האתני לריבוד הכלכלי, וכך הובטחה האינטגרציה החברתית במדינת ישראל ונוצרה מגמה של ניעות רחבה "מלמטה למעלה".

הפקדת תיק החינוך בידי שרי מפ"ם עוררה מחלוקות. משרד החינוך השתדל למנוע את מה שהשר כינה "תהליכי אמריקניזציה". למרבה הפליאה — ואולי לא למרבה הפליאה — לא התנגדו דוברי הימין להגבלות שהוטלו על ביאור סרטי קולנוע ומוצרי צריכה תרבותיים אחרים כדי לעודד את היצירה המקורית. לעומת זאת לא היתה הסכמה על טיבה ותכניה של היצירה המקורית. כל אחד משני המחנות רצה לשלוט בתרבות ולכוון אותה. אבל כל אחד מהם ראה אותה אחרת. ההגבלות הורחבו והוחלו גם על מוצרי מותרות.

"אין כוונתנו להיות לחברה ספרטנית," כתוב בהודעת הממשלה, "אבל חברה בתנופת בניה, שרוצה להיות גם חברה צודקת, לא חברה פוערים, צריכה לקבוע לא רק רצפת קיום גבוהה אלא גם תקרה לצרכנות ולמותרות."

משבר חמור התגלע בממשלה ובתוך מפ"ם בשאלת התגובה על ההסתננות ופעולות החבלה מעבר לגבול. אנשי "אחדות העבודה" ביטאו את הקו האקטיוויסטי הישן של מפלגתם ותבעו פעולה צבאית יזומה, "שתסייר את המצור מעל מדינת ישראל". אנשי "השומר הצעיר" התנגדו למה שהגדירו כ"תוקפנות ישראלית" ו"הרפתק"נות צבאית", וכך מצאו אנשי "אחדות העבודה" את עצמם במחנה אחד עם ממשיכי דרכו של בן-גוריון (ועם תנועת החרות), ואנשי "השומר הצעיר" מצאו את עצמם במחנה אחד עם שרת.

כשבן-גוריון פרש לשדה-בוקר קיבל את תיק הביטחון לא לבון אלא ג"י. האלוף דיין פרש מצה"ל במחאה. פרס, מנכ"ל משרד הביטחון, הועבר לתפקיד אחר. היחידה המיוחדת של אמ"ן במצרים פורקה

קשה לדעת לאן היו מתגלגלים הדברים, הרי היו תוכניות ל"סיכוב שני", במגמה לסלק את האיום המצרי ואולי גם לכבוש את הגדה המערבית ולאחד את "ארץ ישראל ההיסטורית" תחת ריבונות יהודית! בגלל התנגדות של רוב השרים בוטלה בממשלה, שבה מפ"ם כבר היתה מבוססת מזה שבע שנים, התוכנית לשחרר פעולה עם אנגליה וצרפת במערכה למען הפלת שלטון נאצר במצרים, לאחר שזה הודיע על הלאמת תעלת סואץ (ביוני 1956). התקבלה הדעה שלפיה אין צורך לכבוש את רצועת עזה ואת חצי האי סיני כדי להבטיח שקט וביטחון בגבול הדרום, ואימוני של נאצר הם רטרוריקה מלחמתית לצורכי פנים; הצבא המצרי אינו מסוגל לאיים על ישראל, ואין צורך במלחמה מונעת כל עוד לא הוכח שיש ממש בהצהרותיו המלחמתיות. אנגליה וצרפת פעלו בלי סיוע ישראלי ולא הצליחו להביא לנפילתו של נאצר. ויתורה של ישראל על ההודמנות הזאת סייע לגיטוש השלום, אך הם לא הביאו לתוצאה חיובית. אילו כבשנו חלילה את רצועת עזה, או אילו נסחפנו חלילה לאיחוד ארץ-ישראל המערבית, היינו מביאים במרידינו את הקץ למדינה היהודית". אמר ראש הממשלה משה שרת בנאום בכנסת.

ביום הולדתו השישים סקר החבר מ"ח את דרכה של מפ"ם בממשלה, והשיב לטענות האופוזיציה מבית ומהשמאל. הוא הודה שמפ"ם לגתו לא עיצבה את מדינת ישראל הזונה וחלומותיה. המציאות רחוקה מלספק אותנו, אמר מ"ח. יש אנשים הטוענים שאילו נשארנו באופוזיציה היינו יכולים להשפיע יותר ושכני-סחנה לממשלה הפכה אותנו למפלגה פרגמאטית. אילו ידעתי שהייתי יכולים אז להגיע לשלטון הייתי מסכים עם בעלי דעה זאת, אבל אני בטוח שלא היה לך כל סיכוי. לכן השאלה האמיתית שיש לשאול, השאלה ההיסטורית, היא האם הועלו במשהו, ומה היתה דמותה של המדינה, מה היה מתרחש בה, אילו נשארנו בחוץ.